Salvador Arroyo i Julivert

ELS MISTERIS DE LA SETMANA SANTA DEL VENDRELL: ELS RECORDS

RESUM

Els "Records" i els versos dels misteris són unes de les figures de més regust popular i alhora menys estudiades del cicle històric i costumista de la setmana santa vendrellenca. La transmissió per via eminentment oral, tant dels textos com de les músiques d'aquestes composicions populars, va anar durant molts anys a càrrec dels prohoms de les diferents administracions de les confraries vendrellenques, que eren els encarregats d'ensenyar-les, cada any, als infants cantaires. Aquesta transmissió oral ha propiciat que a llarg termini aquestes peces del nostre patrimoni etnomusicològic s'anessin fragmentant fins al punt que en alguns casos s'han arribat a perdre gran part dels textos.

Fruit d'un treball de camp endegat a principis dels anys 80, vàrem poder recollir encara algun aplec manuscrit de finals del segle XIX, així com també d'altres versions recollides oralment de diferents generacions d'excantaires dels nostres misteris, tots acompanyats de la senzilla tonada amb què els solien cantar.

Tot plegat ha propiciat el fet de posar fil a l'agulla per embastar aquest recull de notícies, lletres i músiques dels versos dels misteris que es cantaven durant la processó del Sant Enterrament de la Setmana Santa vendrellenca fins a principis dels anys seixanta, continuació del treball sobre la Setmana Santa vendrellenca publicat a la "Miscel·lània Penedesenca XX" de l'any 1995.

ABSTRACT

Despite being one of the figures of speech with deeper popular character, "Els Records" (the remembrances) and the Mystery lines have been much less researched than other figures within the historical and local-customs cycle of El Vendrell's Holy Week. For many years, outstanding leaders from El Vendrell's brotherhoods were in charge of teaching the texts and the music of such popular compositions to child singers. Every year, this knowledge was obviously passed on orally and, as time went by, this brought about that these pieces from our ethnomusical heritage became fragmented to the point that, in some cases, a large part of the texts has disappeared.

Out of a field work that started back in the early eighties80, we could still include some manuscript documents dating from late 19th Century, in addition to other versions also maintained orally by several former singer generations of our mysteries. All of them were accompanied by the simple key they used to sing them.

All this favoured the fact of getting down to work and putting together this series of news, lyrics and music from the Mystery lines that used to be sung along the procession of the Holy Burial during El Vendrell's Holy Week until the early sixties and became the continuation of the work on El Vendrell's Holy Week published in "Miscel·lània Penedesenca XX" in 1995.

1. ELS RECORDS: CONCEPTE I CARACTERÍSTIQUES BÀSIQUES

Sens dubte, els *Records* són unes de les peces de més regust popular i alhora les menys estudiades del nostre cicle de la Setmana Santa. Joan Amades és potser el folklorista que amb cert detall recull i analitza aquesta figura. La descripció d'Amades, fins i tot exemplificada, esdevé clàssica dintre del gènere i cal prendre-la com a concepte bàsic del que era un record. A aquesta definició caldra afegir tota una colla de característiques particulars de casa nostra per acabar de configurar la nostra figura del *Record*. Amades ens diu:

> *davant de cada misteri hi anava el record; tal era un infant molt mudat, ben pentinat i perfumat, que, de tant en tant, cantava amb veu i tonada molt especials:*
>
> *Tingeu record i memòria*
> *de la mort i passió*
> *de Jesús Nostre Senyor,*
> *Déu Jesucrist.*
>
> *Qui resarà un parenostre, davant d'aquest sant misteri, guanyarà tants dies de perdó. Els records feien una cantarella amb un to isòcrom molt especial i característic* [...], *en les processons que hi anaven molts passos o misteris els records cantaven, es pot dir, contínuament, l'un darrere l'altre i per torn. Així que havia acabat el primer cantava el segon, i d'aquesta manera fins a arribar al darrer, després del qual tornava a fer-ho el primer.*[1]

Fins aquí el concepte bàsic del que eren els records; anem ara a detallar tota una colla de característiques, que acaben de delimitar aquesta figura en el marc del seguici processional vendrellenc.

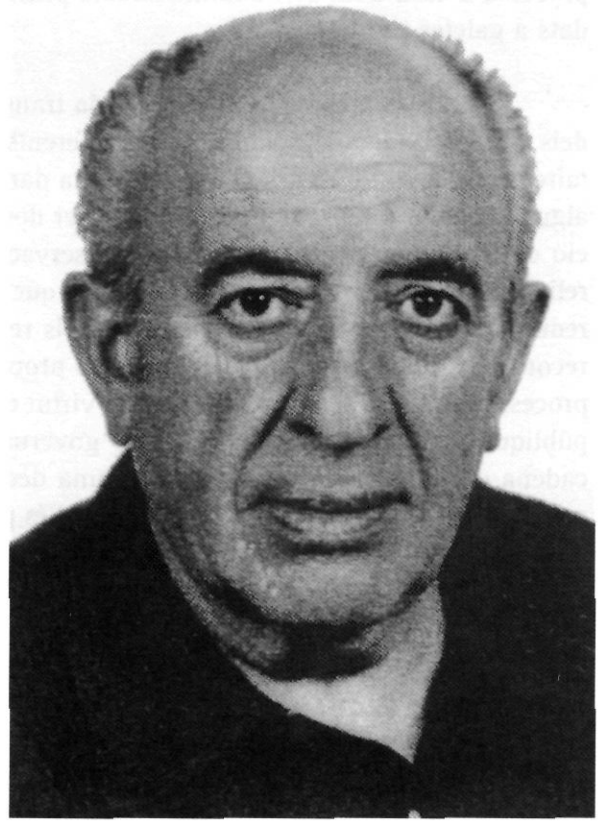
En primer lloc cal parlar de diferents tipus de records, Amades el defineix com un sol infant, estaríem davant del tipus més senzill, el record d'un sol cantaire. Un segon tipus és aquell que presenta tres cantaires; en aquest cas, cantaven els versos del respectiu misteri l'un darrere l'altre, i, finalment, tots tres alhora feien el recitat final.

Cada record presenta en la seva estructura bàsica dues parts ben definides, en primer lloc la part cantada, coneguda pels *versos*, que interpretaven els infants prèviament escollits entre els cantaires de la capella o cor parroquial. En segon lloc, trobem el recitat, que deien tots els integrans alhora després de cantar les dues o tres quartetes que formen cada un dels *versos*. En l'exemple recollit per Amades podem diferenciar clarament les dues parts.

En algunes ocasions els membres d'un record vendrellenc eren portants del pendó o bandera del respectiu misteri o associació al qual canten; també es dóna el cas que cada un dels integrants porta objectes simbòlics que s'empraren en la passió del Senyor i que reben el nom d'*improperis*. Així veurem com mentre els cantaires del misteri de cal Figueras porten un pendó, els del Sant Crist porten una creu, una llança i una esponja al capdamunt d'una canya, i amb aquests títols es coneixen les composicions que canta cada un dels infants.

Un altre dels detalls formals que caracteritzen els records locals de tres cantaires és el fet

Josepa Mañé i Romeu "Pepa Flaressa" (1882-1984) i Joaquim Vidal i Tous "Quim Canari" (1914-1992), dos dels informadors d'aquest treball.

que sempre canta el que va al mig, és a dir, que sempre canta el que porta el pendó, després del seu vers i del recitat comú, el passa a un altre company i ell ocupa el lloc de cordonista, i així successivament mentre dura el curs de la processó. En d'altres casos, com ara el del misteri del Natzaret, sempre canta el que porta la creu, que també va al mig i va passant alternativament l'improperi als companys, com en el cas ja descrit del pendó de cal Figueras.

Una altra formalitat, aquesta encara més típica del record, és el fet que sempre es canta de cara al misteri i caminant endarrere; després del recitat, es giren i segueixen un tros el curs normal de la marxa.[4]

La indumentària també és especial, vesta de setí negre amb coll i bocamànegues de puntes blanques, sabates negres, guants del mateix color i cabell arrissat i guarnit amb "vidre voladors".[3] Durant el segle passat, era costum que les vestes portessin uns ròssecs llarguíssims, els infants els duien recollits al braç per tal de no caure en caminar endarrere.[2] Encara avui hem pogut veure aquests ròssecs cosits al darrere de les antigues vestes dels portants del pendó de cal Figueras.[5]

Pel que fa a la retribució, consta que podia ser en metàl·lic, segons es desprèn d'un estat de comptes del segle XIX; però cap als anys vint consistia en un ressopó que es feia en acabar la

processó a casa d'un dels administradors principals del misteri, en el qual els infants eren convidats a galetes i vi bo.[3]

Finalment, cal valorar el fet de la transmissió per via oral dels textos i músiques, a càrrec dels administradors i prohoms de les diferents confraries, a les diferents fornades d'infants cantaires entre els 10 i 13 anys. Tan sols en la darrera època trobem algun aplec escrit, ja recollit per algun prohom, o reproduït parcialment per donar-lo a memoritzar als infants. Tot i així, la tradició oral va ser el mitjà principal de conservació i transmissió de totes aquestes composicions de religiositat popular, fet que ha propiciat que moltes d'aquestes peces es perdessin o s'anessin reduint, fins al punt que d'algunes tan sols resten breus quartetes. D'altra banda, l'evolució dels records va estretament lligada a la de la processó. Així és que la interrupció de la sortida de la processó durant l'època republicana, en virtut de la prohibició constitucional de fer manifestacions públiques de culte sense l'autorització governativa, va propiciar a la vegada la interrupció de la cadena de transmissió durant gairebé una dècada. Aquest fet comporta un buit important en la memòria col·lectiva, on la figura del record és per a la generació dels anys 20, certament una figura força esvaïda. Els darrers cantaires eren nats als anys 10, avui són octogenaris, alguns ja traspassats i d'altres afectats per malalties senils. En d'altres casos es recuperen després de la Guerra Civil, fet que ha ajudat que es conservessin i els poguéssim recollir encara oralment d'alguns dels excantaires dels anys 40 i 50.

L'altre element important que va afectar la continuïtat del cant dels versos dels misteris va ser el Concili Vaticà II, ja en la dècada dels anys seixanta; així és que apareix la idea de rebuig cap a les manifestacions religioses al carrer per part de la mateixa església i dels cristians militants, pel fet de veure-hi altres elements barrejats procedents del folklore popular; es van suprimir i depurar moltes processons i una de les primeres víctimes d'aquesta depuració varen ésser els records. Un exemple molt clar és el del pendó del misteri de cal Figueras, una de les darreres mostres d'aquest gènere vendrellenc que va deixar de concórrer a la processó quan el rector va dir que ja no calia que sortís.[5]

2. ELS VERSOS DEL MISTERI DE CAL GALOFRÉ

El misteri de l'assotament o de la flagel·lació, més conegut popularment com "Misteri de cal Galofré", fou adquirit l'any 1817 per la Confraria de Sant Gregori, amb un cost total de 400 lliures. Representava el segon misteri de dolor i estava integrat per tres imatges: Jesús lligat a la columna i dos saigs que assoten l'esquena del Senyor. [6] Fou "arreglat" a mitjan segle XIX, segons es desprèn d'un inventari de propietats de la confraria del 1850. L'any 1929, consta una restauració de les figures dels dos saigs "l'haver-se tornat la vista als dos jueus que açoten a Jesús en el pas de la flagel·lació".[7]

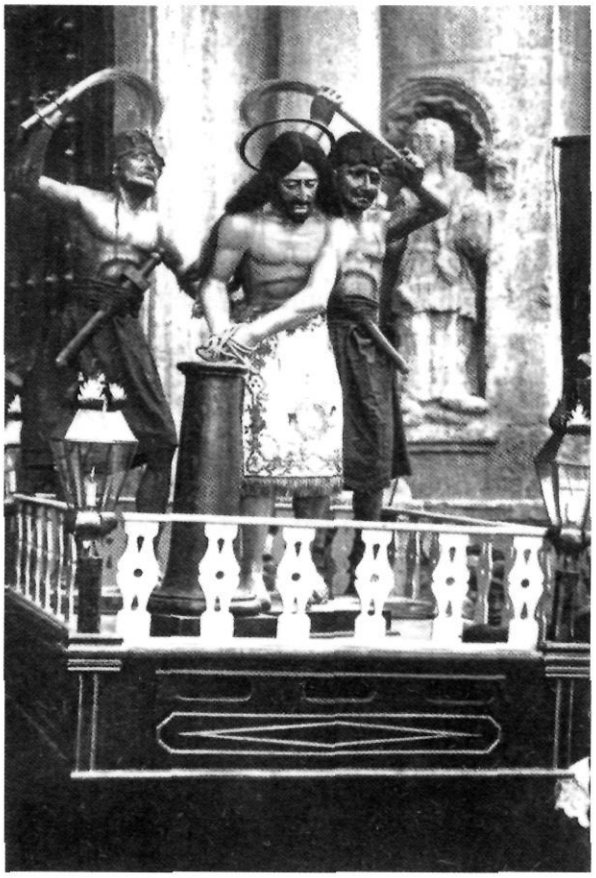
Són també diferents les fonts que deixen constància escrita de la presència del record en el misteri de cal Galofré. Així en Josep Aixalà i Casellas (1860-1944) ens diu:

a l'any 1878 quan jo figurava en la nòmina dels remulladors que el vell Peret barber tenia en la modesta botiga [...] *El Peret barber donà fondo al Vendrell en dies de gatzara jovenívola que el feia indispensable en les serenates amoroses que la seva guitarra solemnitzava, cantava darrera el misteri de l'assotament.* (Pensant amb la vila, *pàgs. 116-117)*

El Peret barber es deia Pere Simó i Vilella. Nat a Alforja cap al 1846, s'establí al Vendrell i era un dels integrants del quintet que dirigia Carles Casals i Riba.

Un segon testimoni, el recull Salvador Vidal i Porta "Vador Galan" (1858-1943):

S'hi destaca el nen habillat amb llustrosa vesta negra, guarnida de puntes blanques i daurades, quina cua de la vesta recull curosament amb el seu braçet, i quines mans torturades pels guans no sap on colocar-se i amb els cabells arrissadíssims, fins poc avans estupissats, que ha d'anar a cantar el pas o misteri. (Dijous Sant Vendrellenc. B.P. *19 d'abril de 1924)*

Misteri de cal Galofré (esquerra) i Misteri del Natzaret (dreta), dos dels antics passos vendrellencs en els quals també s'havien cantat els típics versos. (Güixens)

Un altre article, signat per M.S., i publicat durant la postguerra, fins i tot recull els "versos":

cada un dels misteris va precedit de àngels condorosos, nens ignocents, que vestits amb vesta i cabell riçat i cobert de 'vidre volador', portan instruments de la Passió, van cantant amb veu angelical formosos versos que la pietat popular va inspirar:

Jesús quan va néixer
portava corona d'or
i ara la porta d'espines
per nosaltres pecadors.

Qui dirà un Credo davant d'aquest divi i soberà Senyor
guanyarà quaranta dies de perdó.

I en entrar al temple:

Entra, entra pecador
en aquest temple sagrat
i veurás al Redemptor
com está crucificat.

(Recuerdos de Semana Santa. Acción Catòlica *núm. 47 de 28 d'abril 1945)*

Segons els testimonis escrits fins ara recollits, sembla ser que el misteri de cal Galofré portava ja en els anys 70 del segle passat un record amb un sol cantaire, que era en principi un adult –el Peret Barber tindria més de 30 anys– i que cantava "darrere" del misteri i no davant. Les úniques restes de la composició poètica que es cantava són les que recull el fragment transcrit més amunt, del 1945. Una sola estrofa, una quarteta que presenta una estructura comuna a la tipología de les cobles i corrandes, caracteritzada, a més, per l'existència d'una certa simetria, "portava corona d'or" –"ara la porta d'espines", que reforça la musicalitat del conjunt mètric.

Sabem que després de la Guerra Civil (1936-1939) encara es va seguir cantant aquest record, tot i la desaparició del misteri l'any 1936. En aquest període la memòria oral recorda la presència de tres infants amb vesta i portant improperis –una creu, la corona d'espines i els tres claus de la creu– que cantaven la quarteta del pas de la flagel·lació.[8]

3. ELS VERSOS DEL MISTERI DE CAL FIGUERAS

El misteri de l'Ecce-Homo, més conegut popularment com "misteri de cal Figueras", fou cisellat l'any 1853 per l'escultor vendrellenc Joan Toldrà i Fàbregas (1811-1889), més conegut per "Matines". L'obra fou encarregada, sota la iniciativa de Josep Escofet i Olivella, per la Germandat de la Puríssima Sang de Nostre Senyor, més coneguda per "la Germandat Vella", i que l'any 1896 trobem ja com a "Montepío de la Puríssima Sang", sota la presidència de Francesc Barot. El cost

Jaume Cañas i Figueras en la dècada dels anys cinquanta, amb el vestuari típic dels nens cantaires i el pendó del misteri (esquerra). Misteri de cal Figueras obrat per l'imatger Toldrà l'any 1853 (dreta). (Cañas)

total fou de 3.395 rals. El misteri representava la primera estació del Via Crucis, quan Jesús és condemnat a mort. Estava integrat per dues imatges, Jesús i Pilat, que mostrava el Senyor al poble després de ser torturat. Una vegada dissolta la Germandat, el conjunt fou cedit a l'església, però facultant el confrare Pau Jané i Gibert "Pau Figueras" (1857-1940) perquè pogués conservar-les a casa seva mentre visqués. Aquesta és la causa i l'origen de la denominació popular, ja que les imatges eren guardades tot l'any a cal Figueras, a la Barceloneta.[6]

Hi ha també diferents fonts que deixen constància escrita de la presència del pendó i del record d'aquest misteri. La primera notícia de la sortida del pendó, la localitzem l'any 1899:

> *el pendón que acompañaba el paso de Jesús en el balcón de Pilatos era nuevo, costeado por Don. Pablo Jané. (*El Vendrellense, *2 d'abril de 1899)*

La presència del record és anterior; així llegim en la novel·la de costums *La Nari*, d'en Narcís Bas i Socias (1868-1936), que situa l'acció a l'entorn del 1877:

El Jan Grifols sabia fer la mar de coses: ell sabia cantar "els misteris" de la processó del Dijous Sant, i cada any enssenyava a cantar-los als nois escullits pel cas. (B.P., *14 de juliol de 1928)*

Es dóna el cas que el Jan Grifols era un teixidor que vivia al carrer d'Albinyana i es deia Joan Olivé i Gomar (1819-?) i era a la vegada el recaptador de les quotes que pagaven els confrares afiliats a la Germandat vella, tal com recull el mateix Bas i Socias. Així doncs, la relació d'en "Grifols" amb el record del misteri de l'associació era ben clara.

Un altre punt que resta per aclarir és com es configurava el record d'aquest misteri. En aquesta època és novament en Josep Aixalà i Casellas qui en dóna una detallada descripció:

[...] *i entre files tres noiets habillats de vesta negra, riçats i amb sabates negres, amb un pendó i els seus corresponents cordons, en direcció del curs de la comitiva, girant-se de tan en tan de cara al misteri respectiu i entonant una cançó amb idèntica partitura que llavors que ho feiem nosaltres, ni més ni menys.* (La Setmana Santa de 1922. B.P., *22 d'abril de 1933)*

Segons els testimonis orals que hem pogut recollir de diferents generacions d'excantaires del misteri de cal Figueras, començant per Joan Carbonell i Coll (1906) "Sabateret", Joan Julivert i Julivert (1947) i Jaume Cañas i Figueras (1947), tots tres coincideixen amb la descripció feta per Aixalà i confirmen que, des de l'any 1914, en què Carbonell cantava fins a principis dels anys 60 i Julivert i Cañas ho feren per darrer cop, eren tres els integrants del record i portants del pendó.

Aquests eren els versos del Misteri.[4][5]

Ecce Homo mireu-lo bé
que figura ja no té
és tant gran lo que ha passat
que ha quedat desfigurat.

Recitat: *Qui dirà un Credo*
Davant d'aquest
Divino i sobirano Senyor
Guanyarà quaranta dies de perdó.

Al balcó del tribunal
se n'hi falla la sentència
amb dos lladres al costat
ha de ser crucificat.

Recitat: *Qui dirà un Credo...*

I en el rètol de la creu
i quin nom hi posarem,
hi posarem Rei dels jueus
i també d'Israel.

Recitat: *Qui dirà un Credo*
Davant d'aquest
Divino i Sobirano Senyor
Guanyarà quaranta dies de perdó.

Segons vostres lleis disposen
i amb una canya a les mans
els jueus inicuos gosen
maltractar el sant dels sants.

Recitat: *Qui dirà un Credo...*

A l'entrar al temple: *Entra, entra, pecador,*
en aquest temple sagrat
que veuràs el Redemptor
com està crucificat.

El conjunt mètric del record de cal Figueras s'estructura en base a cinc estrofes de quatre versos, amb diferentes variants. D'una part combinant versos apariats amb rima a-a-b-b-, com és el cas de la primera estrofa. D'altres agrupant versos en blanc amb apariats, com en la segona estrofa. En d'altres casos l'estructura participa de la tipologia de les cobles o corrandes, caracteritzades per tenir una certa simetria en l'estructura, així en l'estrofa tercera. Una quarta variant apareix en la quarta estrofa que presenta rimes encadenades a-b-a-b-.

4. ELS VERSOS DEL MISTERI DEL NATZARET

El misteri de Jesús de Natzaret, també conegut durant el segle XIX pels apel·latius de "misteri de la caiguda" o "Nostre Senyor de la Roca", fou adquirit per la Confraria del Santíssim Sagrament l'any 1826. En els comptes d'aquesta agrupació consta que el formaven tres imatges: el jueu, la Verònica i Jesús "en la caiguda". Aquesta primera imatgeria era feta de cartró; al cap de 25 anys, l'any 1851, fou renovada per unes figures de "vestir", cisellades per l'imatger local Joan Toldrà i Fàbregas "Matines" (1811-1889).[6] Representa la sisena estació del Via Crucis, Jesús camí del Calvari fuetejat per un saig, i, sortint-li al pas, la Verònica portant el mocador amb la Santa Faç.

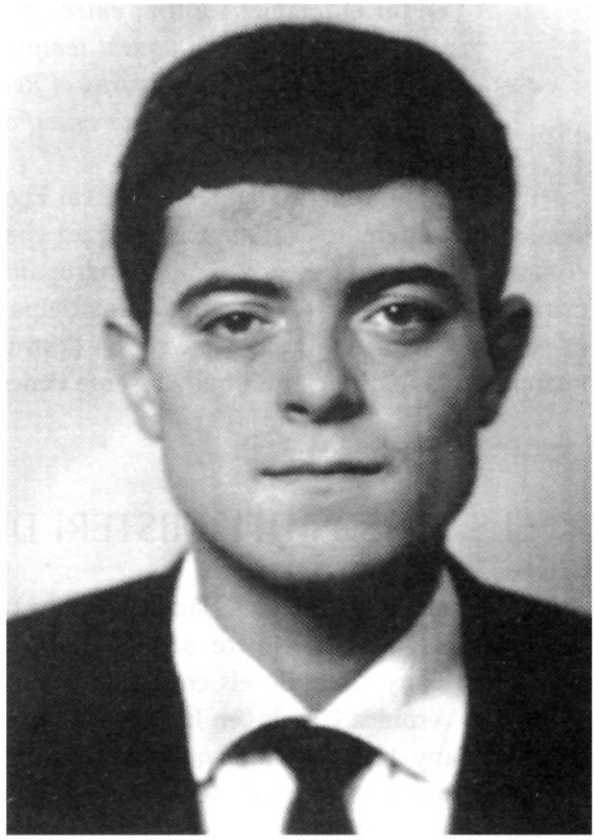
Són també diferents les fonts orals i escrites que deixen constància del record d'aquest misteri. La primera notícia escrita a l'entorn de la seva assistència al seguici processional vendrellenc l'aporta en Josep Aixalà i Casellas "Nen Ometllons" (1860-1944), que era alhora un dels excantaires del misteri a finals del tercer quart del segle XIX. L'Aixalà ens diu:

> *Les cucurulles que anaven darrera del Sant Crist, que en el meu temps es vestien al carrer Alt, vora la Plaça Vella, era el més imponent per a mi, que, vestit amb vesta ben lluenta, amb un apèndix ben llarg que entortolligava al braç esquerre, un adornament de puntes al coll i als punys, amb el pèl ben riçat pel senyor Congost i un grapat de vidre volador sobre els cabells, estava atrafagat, com un primer actor, a fi de quedar bé –tot solet!– amb el Natzareth i la Verònica, els meus estimats de sempre, als que cantava sense cansament ni regateig.* (Hores Vagaroses, *pàg. 242)*

Així doncs, atenent a aquest testimoni de primera mà, el record del Natzaret l'integrava un sol cantaire al segle XIX. Una segona notícia ens l'aporta l'estat de comptes de la Confraria del Santíssim Sagrament del 1879, que redactà l'administrador Josep Borrell i Mercader (1827-1902) "Pere Oliva". En aquest document consta que:

> *- Per portá los tauts de la Cayguda i la Soledat per la profeso del dijous San ... 1 duro, 4 rals.*
> *- Per los recorts de Sn Cristyo i la Cayguda ... 4 rals.*

Salvador Borrell i Miró "Pere Oliva" (1898-1987) i Joan Julivert i Julivert. Informador i excantaire respectivament, que han aportat dades a aquest estudi.

Cal tenir present que sols portaven record el Sant Crist i el Natzaret. La Soledat, tot i que s'esmenta, no consta en els comptes que porten els cantaires. També es deixa constància del fet que els infants cantaires, o si més no els responsables d'aquests infants, rebien una retribució econòmica: els comptes consignen 4 rals, que toquen a 1 ral per cantaire (1 en el Natzaret i 3 en el Sant Crist).

L'any 1943, l'escultor local Joan Borrull i Soler (1880-1960) va cisellar la nova imatge de Jesús de Natzaret, que fou beneïda el Divendres Sant del 1944. L'any 1954 s'afegí al pas la retrobada imatge de la Verònica del 1851.[6]

L'aplec dels versos cantats en aquest misteri l'hem pogut fer en base a tres fonts orals. En primer lloc pel testimoni de Josepa Mañé i Romeu "Pepa Flaressa" (1882-1984), administradora que tenia cura del misteri i de la imatge des de mitjans dels anys 1910. També hem recollit fragments de Josep Codina i Dinarès "Sepetxu", un dels cantaires de la postguerra. També hem tingut accés a algunes quartetes escrites que ens ha cedit Rosa Mª Figueras i Mota, néta de Josepa Mañé, que varen ser mecanografiades per tal d'ésser memoritzades pels cantaires cap als anys 50, quan ja eren tres els integrants del record.

El cos porta doblegat
i ses galtes tan formoses
amb salives fastigoses
els hi han desgraciat.

Recitat: *Qui dirà un Credo...*

Amb una pesada creu,
descalç i tot llagat,
va d'espines coronat,
el que n'és tot un Déu.

Recitat: *Qui dirà un Credo...*

Entre turbes ha passat
la Verònica valerosa
i la cara llastimosa
de Jesús ha eixugat.

Recitat: *Qui dirà un Credo...*

Entra, entra, pecador,
en aquest temple sagrat
i veuràs el Redemptor,
com està crucificat.

Les estrofes, com en els altres misteris, les integren quatre versos que s'estructuren amb dos models bàsics de rimes encadenades, estrofes segona i quarta; i rimes creuades, estrofes primera i tercera. A l'entorn del recitat final que tots tres cantaires feien alhora, Josep Aixalà en dóna una versió "popular" que corria ja en l'etapa de la seva infantesa, anys 60-70 del segle XIX:

> *El capellà de cal Menció, jo el feia enrabiar en la sacristia donant-li entenent de què al retirar la processó del Dijous Sant, jo cantaria: "qui dirà un Credo, davant d'aquest divino Soberano Senyó, tindrà vuit dies, de garrofes i segó!"* (Hores Vagaroses, *pàg. 261)*

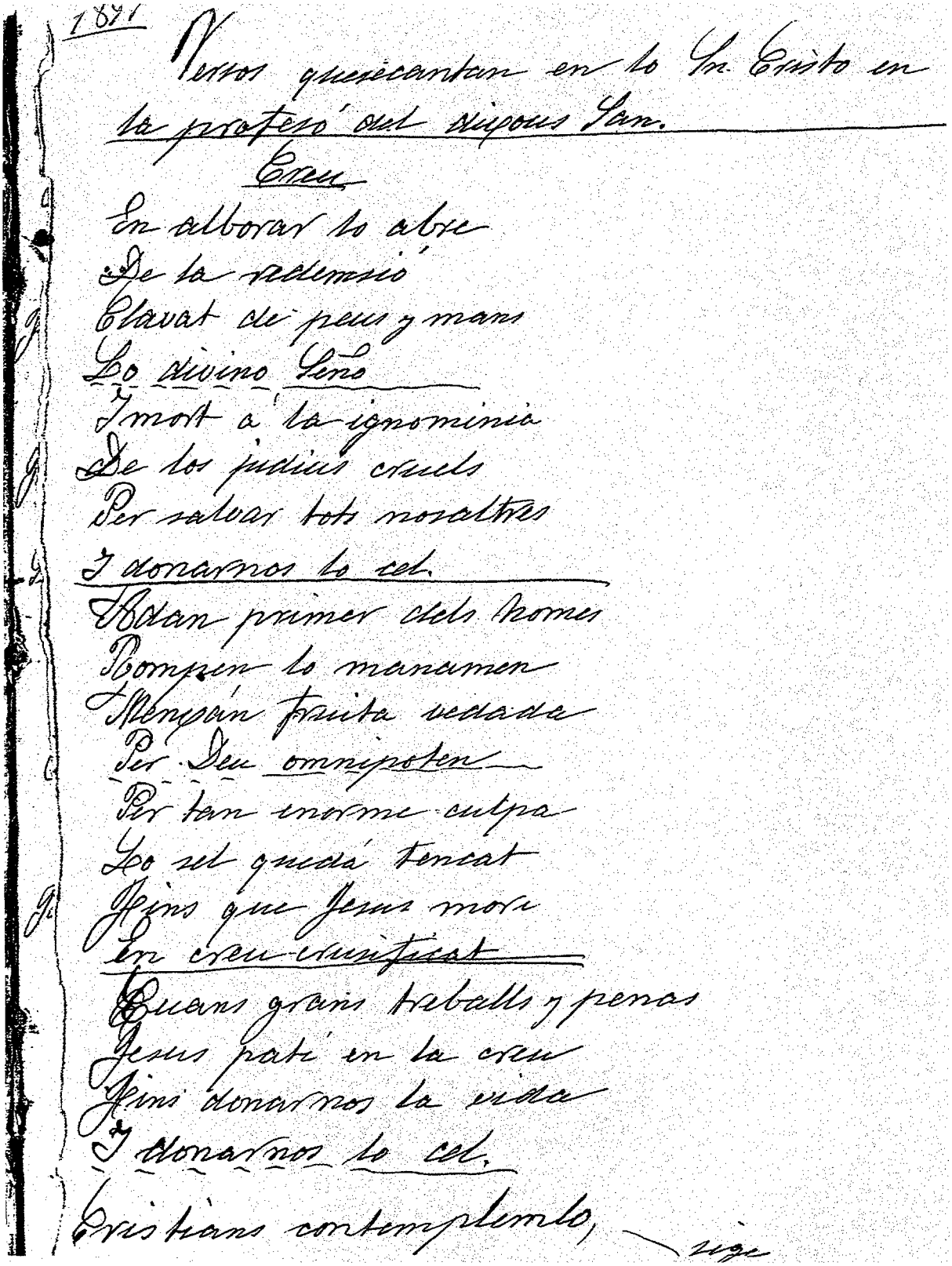
Una variant d'aquesta versió encara estava en actiu "vox populi" cap als anys 50, tal com ens recitava l'excantaire del misteri de cal Figueras Joan Julivert:

Qui dirà un Credo,
davant d'aquest
divino i Soberano Senyor,
menjarà, quaranta dies, de palla, garrofes i segó![4]

5. ELS VERSOS DEL SANT CRIST

Si bé del Cos de Portants del Sant Crist no se'n té coneixement exacte de la data de fundació, sí que es tenen algunes referències concretes de la seva existència l'any 1678, en què la Confraria de Santíssim Sagrament –encarregada de portar la imatge– va gastar "6 lliures, 6 sous i 6 diners 2 per tres vestas de bocaram per portar la imatge del st. Cristo". L'any 1784, s'adquiria una nova imatge que fou finançada per la institució. Aquesta imatge es va processionar fins a l'any 1931. Després del parèntesi de la Guerra Civil, el 18 de juliol de 1939, es beneí l'actual imatge obrada per l'escultor vendrellenc Joan Borrull i Soler (1880-1960).[6]

Pel que fa als "versos" del Sant Crist, tenim també diferents fonts orals i escrites en base a les quals s'ha pogut fer un aplec. En primer lloc és el testimoni oral d'en Joaquim Vidal i Tous

1897

Versos que's cantan en lo Sn. Crist en
la professó del Divendres Sant.

Creu

En alborar lo dia
De la redempció
Clavat de peus y mans
Lo diví Fill
Y mort a la ignominia
De los judius cruels
Per salvar tots nosaltres
Y donarnos lo cel.

Adan primer dels homes
Rompen lo manamen
Manyan fruita vedada
Per Deu omnipoten
Per tan enorme culpa
Lo cel quedá tancat
Fins que Jesus mori
En creu crucificat

Quans grans traballs y penas
Jesus patí en la creu
Fins donarnos la vida
Y donarnos lo cel.

Cristians contemplemlo,

Primera pàgina del manuscrit de Josep Borrell i Nin "Pere Oliva" (1855-1902) que conté tots els versos del record del Sant Crist; datat al Vendrell el 26 d'abril de 1897. (Borrell)

"Quim Canari" (1914-1992), que ens explicava que, durant la seva etapa d'escolà de la parròquia vendrellenca (1921-1925), ell va ser un dels tres cantaires dels versos del Sant Crist, junt amb l'Anton Escarré "Blau" i Ramon Mulet "de la Rosita Pistraus". Tots tres varen cantar-los durant uns dos o tres anys. Els els ensenyava Jaume Cañis i Olivé "Vell Agre", vinculat a la confraria i al Cos de Portants. Pel que fa al vestit, recordava que la vesta li va fer la seva mare, de roba de setí de color negre i coll i bocamànegues de puntes blanques. Anaven tots tres i cadascun portava un objecte, l'un la creu, l'altre l'esponja i l'altre la llança. Cadascun d'ells tenia uns versos assignats. Joaquim Vidal[3] ens va recitar i transcriure la seva part:

Contemplau amb ternura
i el vostre cos contrit
la mort més afrentosa
la mort de Jesucrist.

Quin mirall tant patent
tenim aquestos dias
per contemplar la mort
del verdader Mesias.

Recitat: *Qui dirà un Credo...*

Quan s'acabava la processó anaven a la merceria de "cales Xacones", filles d'Antoni Borrell i Nin (1860-?), fill del ja citat "Pere Oliva", i allí els oferien una safata amb galetes i vi bo. Ell situava l'existència d'aquest costum encara l'any 1925. També puntualitzava que en els anys 20 ell sols havia vist cantar els misteris del Sant Crist i de cal Figueras.[3]

Una segona font que documenta la presència del record del Sant Crist, ja en la processó del segle XIX, és el ja citat estat de comptes de l'Administració del Santíssim Sagrament del 1878-79; que documenta clarament la seva sortida en la processó del 1879, ja que Joan Borrell i Mercader (1827-1902) "Pere Oliva" "va pagar quatre rals 2 per los records del Snt Cristo i la Caiguda."[9]

Finalment, un tercer document de gran interès per a aquest estudi va ser la localització del manuscrit datat l'any 1897 en què Josep Borrell i Nin, "pare del Vador Pere Oliva" (1855-1902) i fill de l'administrador de 1878-79, copia tots els versos que es cantaven al Sant Crist, datats al Vendrell el 26 d'abril de 1897.[11]

Aquest document conté íntegrament la transcripció de tots els versos que a final del segle XIX el record cantava davant del Sant Crist durant la processó; de tal manera que es pot apreciar l'estructura i característiques mètriques de tot el conjunt, dividit en tres parts: la Creu, l'Esponja i la Llança. En la Creu apareixen un total de 45 versos, aplegats en 9 estrofes de quatre versos, amb rimes que segueixen la tipologia dels romanços, alternant amb la introducció d'estructures que guarden una certa simetria, com les cobles i corrandes, tal com ja hem comentat en els altres misteris:

quans grans treballs i penas
Jesus pati en la creu
fins donarnos la vida
i donarnos lo cel.

També l'efecte musical de conjunt s'aconsegueix repetint conceptes simètrics en diferents

versos al llarg de la composició: vers núm. 8 "i donarnos lo cel"; vers núm. 20 "i donarnos lo cel". En ambdós casos es repeteix a manera de rescobla.

D'altres exemples, els tenim en els versos núm. 16, "en creu crucificat"; vers núm. 18, "Jesus patí en la creu"; vers núm. 28, "morí clavat en creu"; vers núm. 30, "Cristo crucificat", els quals no fan més que donar al conjunt un cert efecte de dansa.

En l'Esponja s'agrupen un total de 28 versos, sota l'estructura de set quartetes amb rimes seguint la línia dels romanços. Hi trobem també certs paral·lelismes amb la composició anterior. Així, per exemple, la segona estrofa de l'Esponja és gairebé idèntica a la vuitena de la Creu.

En la Llança, s'apleguen un total de vint versos sota l'estructura de cinc quartetes, amb rimes seguint la línia de les anteriors. Com les seves precedents, trobem també en aquesta composició clars paral·lelismes que donen a les tres peces un efecte de conjunt. Així, apareix novament el motiu de la Mare Dolorosa en l'estrofa núm. 2, que ja hem assenyalat en la segona de l'Esponja i en la vuitena de la Creu. També cal assenyalar que es reutilitzen motius passionals que ja surten en les anteriors sèries; com a exemple més clar cal comparar l'estrofa núm. 3 de la Llança amb la núm. 6 de la Creu.

Passem seguidament a la transcripció literal del manuscrit del 1897 que conté els *Versos que se cantan en lo Sn Cristo en la profesó del dijous San.*

LA CREU

En alborar lo abre
de la redemsió
clavat de peus i mans
lo divino seño.

I mort a la ignominia
de los judius cruels
per salvar tots nosaltres
i donarnos lo cel.

Adan primer dels homes
rompen lo manament
menxán fruita vedada
per Deu omnipoten

Per tan enorme culpa
lo sel quedá tencat
fins que Jesus morí
en creu crusificat

Cristians contemplemlo
lo sagrat cos llegat
i la divina llaga
del santísim costat.

Per una gran ofensa
que Adan va fer a Deu
Jesus redemtor nostra
morí clavat en creu.

ya está per tots nosaltres
Cristo crusificat
i lo cort de Maria
de Dolor traspasat.

Entra, entra pecador
en aquet templa sagrat
Cristo nostra redentor
lo veurás crusificat.

Colla que cantava els versos del misteri de cal Figueras a principis dels anys 60. (Jaume Figueras)

Cuans grans treballs i penas
Jesus patí en la creu
fins donarnos la vida
i donarnos lo cel.

qui dira un credo
adavan de aquet divino i soberano Sr
guañará cuaranta
dias de perdó.

ESPONJA

Contemplem ab ternura
en nostras corts contrits
ploram ab vivas llagrimas
la mort de Jesucrist.

En que has arribat
ingratitut humana
clavat en una creu
lo fill de Etern para.

Que morí per nosaltres
en creu crusificat
i lo cort de Maria
de Dolor traspasat.

Que mort tan afrentosa
com li avem donat
i lo cort de Maria
de Dolor traspasat.

Lo sol, en gran manera
queda to escripsat
cuan Jesus va morí
en creu crusificat.

Entra, entra pecador
en aquet templa sagrat
Cristo nostra redentor
lo veurás crusificat.

Quin mirall tan paten
tenim en estos dias
per contemplar la mort
del verdader Mesias

Qui dira un credo
(lo mateix que el de la creu)

-LLÁNSA

Rompensan las montañas
pasmavos terra i sel
las criaturas plòran
totas da sentimen

Que va aixir sang i aygua
del cos del Salvador
per mostrar mes finesa
de son Divino amor.
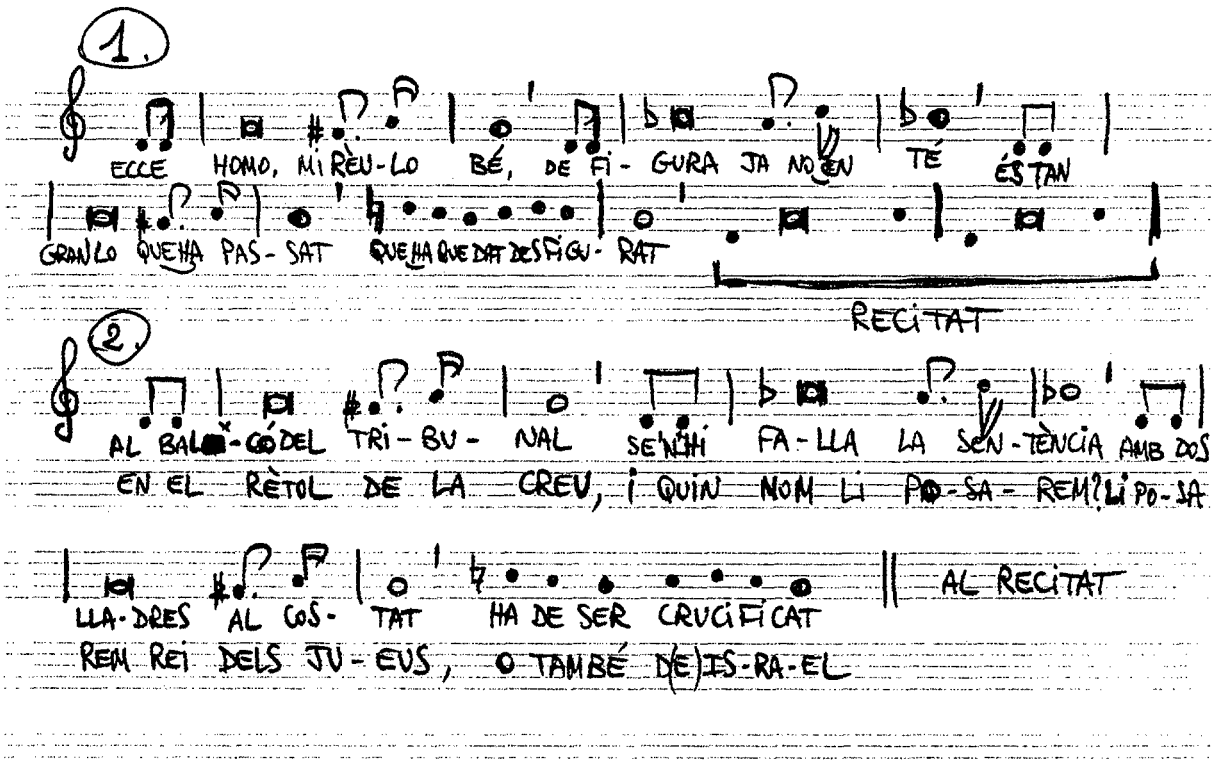
Lo fill del etern para
clavat i mort en creu
la mara aflixida
en los Cruels dolors.

Entra, entra pecador
en aquet templa sagrat
Cristo nostra redentor
lo veuras crusificat.

Mireula divina llaga
del santisim costat
que obri en una llansa
un atrevit soldat.

Qui dira un credo
(lo mateix que el de la creu
pero tots tres juns)

Vendrell 26 abril 1897. José Borrell Nin.

Transcripció musical de J. Mª Guitart i Olivé del cant del record del misteri de cal Figueras.

6. LA MÚSICA

Totes aquestes composicions poètiques eren, com ja s'ha assenyalat, cantades al llarg de l'itinerari de la processó vendrellenca del Sant Enterrament. Aquesta processó sortia almenys des del segle XVIII la nit del Dijous Sant fins a l'any 1955. A partir del 1956 es va passar a la nit del Divendres Sant, i encara avui es conserva aquest costum. Pel que fa a la qüestió musical, un il·lustre excantaire del misteri del Natzaret, en Josep Aixalà, explicava que:

> *tothom ha desfilat pels viaranys de l'art, i ningú, absolutament, s'és atrevit a esmenar les solfes i melodies migevals d'una simplicitat aclaparadora, que's canta a la professó del Dijous Sant per els carrers del Vendrell. (La Setmana Santa de 1922.* B.P., *22 d'abril de 1933)*

La tonada amb la qual es cantaven tots els records vendrellencs era la mateixa, potser amb algunes variants puntuals que s'anaren perdent a través dels anys, tal com ens varen cantar diversos excantaires. A partir de l'enregistrament d'un d'aquests informadors, Joan Julivert i Julivert,[4] el compositor vendrellenc Josep Maria Guitart i Olivé ens va fer la transcripció musical de les dues primeres quartetes dels versos del misteri de cal Figueras.[12] La transcripció diferencia clarament entre els versos que es canten amb la tonada pròpiament dita i els versos recitats "Qui dira un Credo..." que solen fer els cantaires a cor al final del cant de cada estrofa.

NOTES

(1) Joan AMADES I GELATS. *Costumari català*. Vol. II, pàg. 706.

(2) Josep AIXALÀ I CASELLAS. *Hores vagaroses*, pàg. 242. El Vendrell 1932.

(3) Joaquim Vidal i Tous "Quim Canari", excantaire del Misteri del Sant Crist. Entrevista 9-5-1992.

(4) Joan Julivert i Julivert "Nen Julivert", excantaire del Misteri de cal Figueras. Entrevista 19-3-92.

(5) Jaume Cañas i Figueras "Jaume de cal Figueras", excantaire del Misteri de cal Figueras. Entrevista 20-3-92.

(6) Salvador ARROYO I JULIVERT: "Els misteris de la Setmana Santa del Vendrell-I: La imatgeria (1678-1936)". *Miscel·lània Penedesenca. 1994*. Vol. II.

(7) Setmanari vendrellenc *Baix Penedès*, 30-3-1929.

(8) Maria Àngela Trullà i Morgades, administradora del Natzaret, els recordava haver vist encara cap als anys 1950. Entrevista 17-4-1992.

(9) Aquest manuscrit porta per títol: *Llibreta de las entradas i surtidas de la Confraria de la Minerva de la Parroquia de Sn Salvador del Vendrell. duan lo anyn 1878 a 79 comensan lo any en lo endema de Corpus i caban també en dit dia. per lo Administrador Juan Borrell.* Arxiu Parroquial del Vendrell.

(10) Josepa Mañe i Romeu "Pepa Flaressa", entrevistada a l'agost del 1980. Notes facilitades per Rosa Maria Figueras Mota, actual administradora del Natzaret i néta de l'anterior. Josep Codina i Dinarés "Sepetxu", excantaire del Misteri del Natzaret, entrevista del 17-4-1992.

(11) Documentació facilitada per Salvador Borrell i Miró "Vador Pere Oliva", a l'agost del 1986.

(12) Transcripció musical de J. Mª Guitart i Olivé el 4-4-1992, a partir de l'enregistrament que férem de Joan Julivert i Julivert, excantaire del misteri de cal Figueras, el 19-3-1992.